

STAKLENA BOCA IZ SENJA S RELJEFNIM PRIKAZOM LJUDSKE GLAVE

U Varošu u Senju, predio zvan Dolac, obavljena su zaštitna arheološka istraživanja kod iskopavanja temelja stambene zgrade i jame za cisternu Ivice Prpića¹. U prostoru kuće, odnosno u kanalu temelja, ustanovilo se g. 1978. devet inhumiranih, većim dijelom oštećenih grobova². Posmrtni ostaci pokojnika u svih su devet grobova veoma loše očuvani, dok od popudbine pokojnika nisu nađeni nikakvi vredniji nalazi, osim komada razbijenih amfora i tegula i po koji željezni čavao.³ Ispred rova za temelj zgrade, na južnoj pročelnoj strani kuće spomenutog I. Prpića, pristupilo se 1979. otkopavanju jame za »autograbu«.⁴ Tom prilikom, budući da su se na ovom mjestu očekivali grobovi, kopalo se pažljivo, te su otkrivena četiri skeletna intaktna groba.⁵ U jednom od četiri spomenuta groba nađena je staklena boca s reljefnim prikazom ljudske glave, glave djeteta⁶ (vidi sl. 24; T. I.).

Od 13 grobova, istraženih 1978. i 1979. svega je jedan grob dao prilog, reljefnu staklenu bocu u obliku dječje glave. (T. I) Ta boca nađena je u grobu koji je ustanovljen na dubini od 0,75 m. Na toj dubini potvrđeni su ostaci grobne rake načinjene od nepravilnog kamenja bez upotrebe žbuke (suhozid). Nešto niže od gornjeg ruba grobne rake, na 0,25 m, pronađeni su neznatni ostaci kostiju pokojnika.⁷ Orijentacija grobne rake odgovara ostalim grobovima nekropole, približno istok—zapad (glava, iako nešto dalje od sredine groba, okrenuta na istok). Posmrtni ostaci pokojnika veoma su slabo sačuvani, ali se po dimenzijama grobne rake i po lubanji dade zaključiti da se radi o ukopu djeteta. Od grobnih priloga pronađena je, uz glavu pokojnika, reljefna boca s prikazom dječje glave⁸ (T. I).

Staklena boca s reljefnim likom ljudske glave, koja je jedini prilog u ovom grobu i jedini pronađeni prilog na do sada istraženom dijelu nekropole, rađena je od veoma tankog stakla blijedo žućkastozelenkaste boje. Visina boce iznosi 15,5 cm, širina baze 4,4 do 5 cm, širina tijela 7,3 cm, širina

---

1 A. GLAVIČIĆ, Arheološki nalazi iz Senja (IV), Senjski zbornik, VIII, Senj, 1980, 181.

2 Ibid.

3 A. GLAVIČIĆ, o. c., 184.

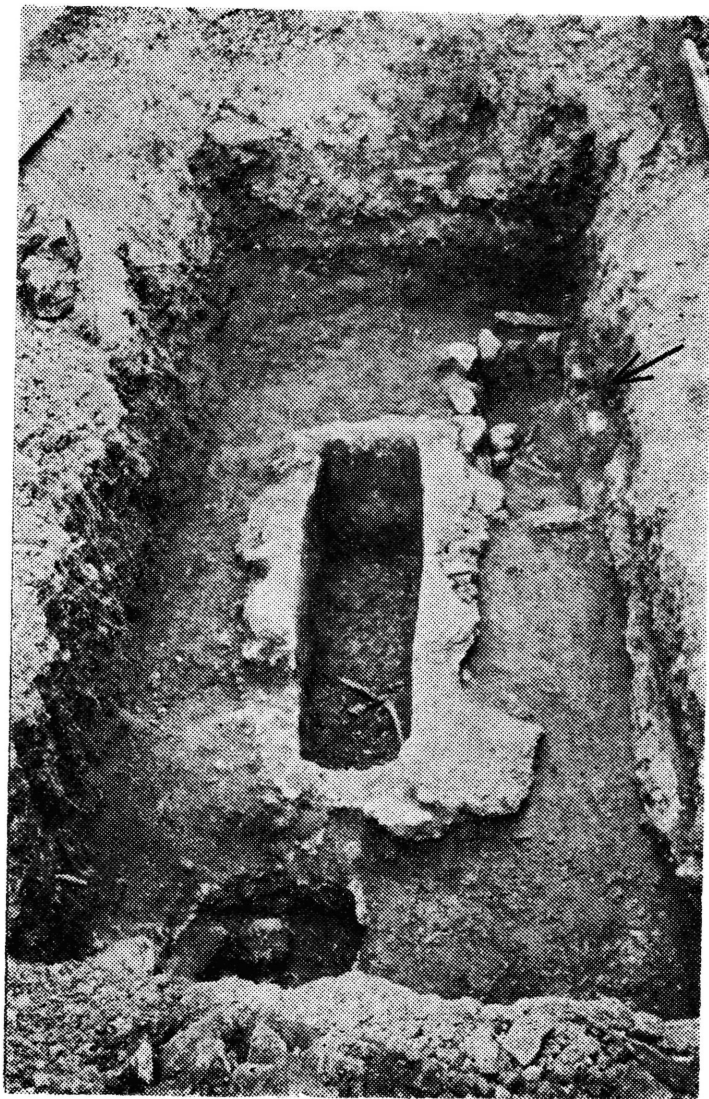
4 Ibid.

5 Ibid., grob 10, 11, 12, 13.

6 A. GLAVIČIĆ, o. c., grob 12, str. 185/86, sl. 70.

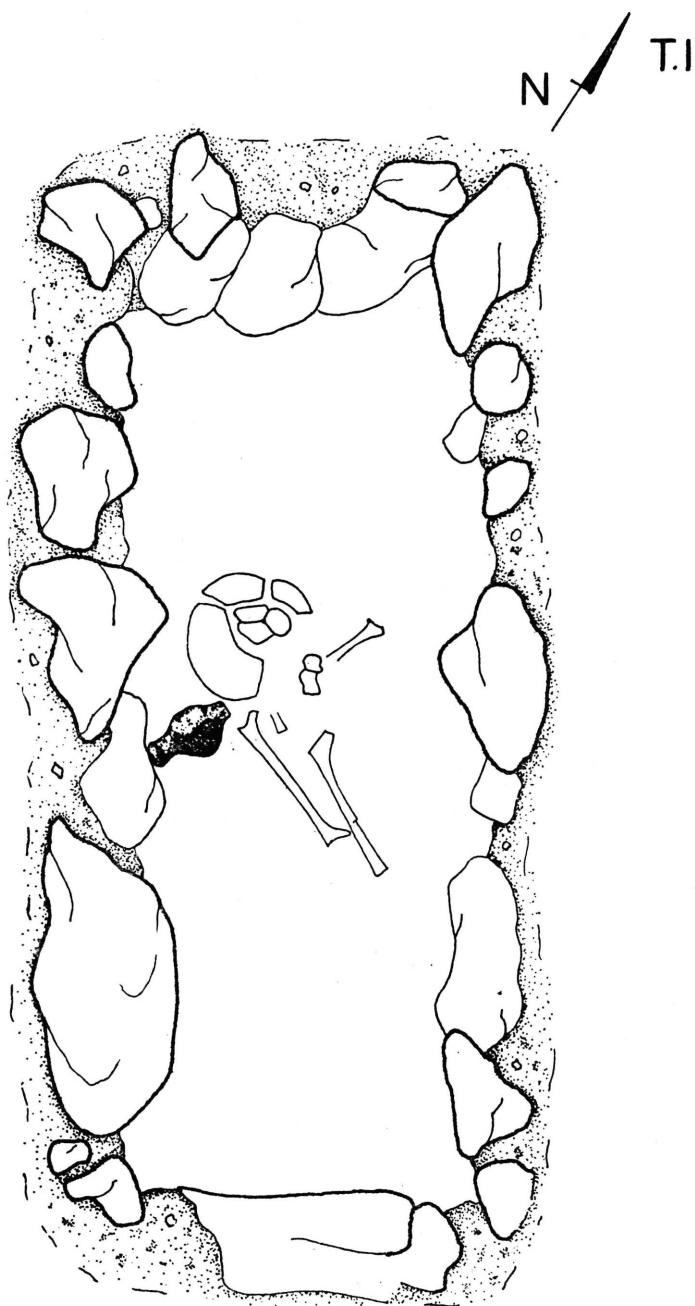
7 Ibid.

8 A. Glavičić, o. c., grob 12, str. 185, 186, sl. 70, Ibid.

Sl. 24 — Snimak ot-
kopa »autograbe« u
dvorištu I. Prpića
(Čopićevo naselje —
Varoš) s naznačenim
dječjim grobom u
kojemu je nađena
staklena boca s re-
ljefnim prikazom
ljudske glave

oboda 4,5 cm. Približno elipsasta i udubljena baza prelazi u reljefnu glavu, to jest u tijelo boce. Iz izrazito okrugle glave, tijela boce, izlazi vrat boce, koji se ljevkasto širi prema otvoru. Rub otvora nepravilno je kružan, bez prstenastog zadebljanja. Lice je djeteta okruglo, s velikim izraženim očima, plitkim širokim nosom i blago reljefnim usnama (gornja usna jača). S obje strane lica, na mjestu gdje se spaja kalup, naznačene su uši u plitkom re-
ljefu. Kosa je prikazana poput gustog zrnja grožđa koje imitira kovrdže (T. II, III).

Sl. 25 — T. I, crtež dječjeg skeletnog groba s položajem staklene boce s reljefnim prikazom ljudske glave (grob br. 12—1979)

Govoreći o staklenim bočicama ili bocama u obliku ljudske glave, treba prije svega istaknuti da postoji velik broj varijanti ovih boca. Rađene su od stakla različite kvalitete, i različitih boja: od ljubičasta,⁹ plava,¹⁰ crvena,¹¹ smeđa,¹² zelena,¹³ žućkasta,¹⁴ siva,¹⁵ plavkastozelena,¹⁶ bijela¹⁷ i bezbojna,⁸¹ te od žućkastozelenkasta¹⁹ stakla poput senjskog primjerka. Varijante u izradi boca s ljudskim likom očituju se i u različitim dimenzijama pojedinih primjeraka.²⁰ Znatno brojnije su one manjih dimenzija,²¹ dok su one veće rjeđe.²² Brojne varijante evidentne su i u samoj formi. Osnovni oblik je trbušasta boca s jednim²³ ili dva nasuprot postavljena lica,²⁴ a veoma su rijetke one s četiri lica na tijelu boce.²⁵ Trbušaste boce s reljefnim ljudskim likom na-

9 C. ISINGS, Roman Glass from dated Finds, Groningen—Djakarta, 1957, forma 78 a, sl. 78 a, b, str. 93;

R. SUNKOVSKI, Antike Gläser in Carnuntum und Wien, Beč, 1956, str. 18, 25, sl. 31a.

10 M. C. CALVI, I vetri romani del Museo di Aquileia, Aquileia, 1968, br. kat. 256, str. 104—106, T 16:6; M. YACOB, Less Verres Romains des Musées de Sfax, de Sousse et du Bardo, L'association internationale pour l'histoire du verre, 6, Liege, 1971—1972, str. 49, 50, br. 2, sl. 38; KYRIAKOS NICOLAOU, De'couvertes archeologiques récentes de verres (Chypre), L'association internationale pour l'histoire du verre, 6, Liege, 1971—1972, str. 128—130, br. 11, sl. 100; Glass from the ancient world, (A special exhibition), Corning glass center, Corning New York, 1957, str. 141, br. 279, str. 143, br. 284; O. DOPPELFELD, Römishes und Fränkisches Glas in Köln, Köln, 1966, grupa 2.4.3., str. 32

11 Glass from the ancient world, o. c., str. 143, 145, br. 283, 289; S. H. AUTH, Ancient glass at the Newark Museum, Newark, 1976, str. 74, br. 75.

12 M. C. CALVI, o. c., str. 104, 105, br. kat. 257, 258.

13 M. BUCOVALA, Vase antice de sticla la Tomis, Constanta, 1968, tip XX, 58, str. 53; Glass from the ancient world, o. c., str. 145, br. 290, str. 147, br. 294; Trois millénaires d'art verrier a travers les collections publiques et privees de Belgique, Catalogue général de l'exposition (Musée Curtius), Liege, 1958, str. 65, br. 96; O. DOPPELFELD, o. c., grupa 2.4.3., str. 32, sl. 17, grupa 3.4., str. 44, sl. 45.

14 G. MARIACHER, Veteri del Museo di Zara restaurati, (Mostre), Bollettino dei Musei Civici Veneziani, 4, XI, Venezia, 1966, str. 21, br. 20; D. B. HARDEN, Roman glass from Karanis, Michigan, 1936, str. 193, 214, tabla XVIII, 629.

15 G. MARIACHER, o. c., str. 20, br. 19.

16 S. H. AUTH, o. c., str. 74, 75, br. 74, 76; MORIN-JEAN, La Verrerie en Gaule sous l'Empire Romain, Paris, 1922—1923, forma 20, str. 153, sl. 207; Glass from ancient world, o. c., str. 143, br. 287.

17 Glass from the ancient world, o. c., str. 141, br. 280, str. 143, br. 285, 286.

18 Glass from the ancient world, o. c., str. 143, br. 282, str. 147, br. 293; Ö. VESSBERG, Roman glass in Cyprus, Opuse. Archeol., VII, 1952, tip AI alfa 2, str. 132, pl. VIII, 10; MORIN-JEAN, o. c., forma 121, str. 153, 154, sl. 208; O. DOPPELFELD, o. c., grupa 3.4., sl. 44.

19 S. H. AUTH, o. c., str. 75, br. 77.

20 Moguće ih je svrstati u tri osnovne grupe. Prvu grupu činile bi kefalomorfne boce od oko 6 do oko 10 cm. U drugu grupu spadale bi one od oko 14 do oko 16 cm, dok bi treću grupu sačinjavale boce u obliku ljudske glave od oko 19,5 cm (svega 1 primjerak) do približno 26 cm.

21 Prva grupa (v = 6—10 cm): MORIN-JEAN, o. c., forma 121, str. 153, sl. 206, 207; Ö. VESSBERG, o. c., flask A, VI, pl. VIII, 10, 11; C. ISINGS, o. c., forma 78a, str. 93; D. B. Harden, o. c., str. 193, 214, br. 623, T. XVIII; K. GOETHERT-POLASCHEK, Katalog der Römischen Gläser des Rheinischen Landesmuseums Trier, Mainz, 1977, forma 158; R. SUNKOVSKI, o. c., str. 18, 25, Abb. 31 a; O. DOPPELFELD, o. c., grupa 2.4.3., str. 32, sl. 16, 17; S. H. AUTH, o. c., br. 74—76, str. 74, 75, br. 340—342, str. 200, 201; M. BUCOVALA, o. c., tip XX, br. 58, str. 53; G. MARIACHER, o. c., br. 19, 20, str. 20, 21; Trois millénaires d'art verrier . . . , o. c., br. 96, str. 65; K. NICOLAOU, o. c., br. 11, sl. 100, str. 128, 129; V. PASKVALIN, Kasnoantički grobovi iz Jajca, Glasnik ZM BiH, sv. XXV, Sarajevo, 1976, str. 32, T I, 1; M. C. CALVI, br. kat. 256—258; str. 106; Glass from the ancient world, o. c., br. 280—290, str. 141—147.

22 Druga grupa (v = 14—16 cm): S. H. AUTH, o. c., br. 77, str. 75; O. DOPPELFELD, o. c. grupa 4.3., br. 44, str. 45 i dalje; MORIN-JEAN, o. c. forma 122, fig. 209, 210, str. 55 i dalje; Glass from the ancient world, o. c., br. 292—294, str. 147; Treća grupa (v = 19,5—26 cm): MORIN-JEAN, o. c. forma 121, str. 153—155, sl. 208; K. GOETHERT-POLASCHEK, o. c., forma 159; O. DOPPELFELD, o. c. grupa 4.3., str. 45 i dalje, sl. 45, 46; Glass from the ancient world, o. c., br. 279, str. 141.

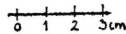
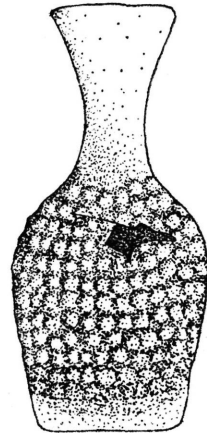
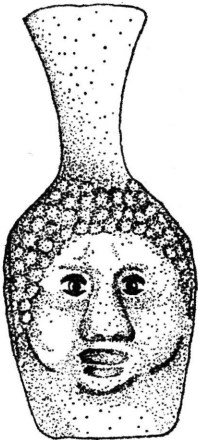
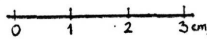
23 MORIN-JEAN, o. c. forma 122, str. 155—57, sl. 209, 210; O. DOPPELFELD, o. c. grupa 4.3., br. 44, grupa 2.3.4., br. 16; M. C. CALVI, o. c. br. kat. 258, str. 106; Glass from the ancient world, o. c., br. 279, 281, 282, 288, 290—294, str. 141—147; P. LA BAUME, Glas der Antiken Welt, I, Köln, 1977, T 10, C 13, 2, T 11, C 14, 4, 1; M. JACOUB, o. c., br. 2, str. 49, 50, sl. 38; Trois millénaires d'art verrier . . . , o. c., br. 96, str. 65; M. BUCOVALA, o. c., tip XX, br. 58, str. 53; R. SUNKOVSKI, o. c., sl. 31 a, str. 18, 25; D. B. HARDEN, o. c., br. kat. 629, T XVIII; C. ISINGS, o. c., forma 78, str. 93; S. PETRU, Rimsko steklo Slovenije, Arheološki vestnik, XXV, Ljubljana, 1976, T II, 3, str. 14; V. PASKVALIN, o. c., T I, 1, str. 32.

24 MORIN-JEAN, o. c., forma 120, str. 153—55, sl. 208; S. H. AUTH, o. c., br. 74, 75, 77, str. 74, 75, br. 340—342, str. 200, 201; O. DOPPELFELD, o. c., grupa 2.4.3., br. 17, grupa 3.4., br. 46; M. C. CALVI, o. c., br. kat. 256, 257, str. 106; Glass from the ancient world, o. c., br. 280, 283—286, 289, str. 141—147; P. LA BAUME, o. c., T 10, C 13, 3, C 14, 4, T 11, C 14, 5; K. NICOLAOU, o. c., br. 11, str. 128 i dalje, fig. 100; G. MARIACHER, o. c., br. 19, 20, 21, sl. 18; C. ISINGS, o. c., forma 78, str. 93; Ö. Vessberg, o. c., Pl. VIII, 10, 11, str. 136.

25 Glass from the ancient world, o. c., br. 287, str. 144, 145; S. H. AUTH, o. c., br. 76, str. 75.

T.11

dalje mogu biti bez vrata²⁶ ili s cilindričnim vratom i razvrćenim prstenastim obodom,²⁷ ali postoji i varijanta, iako rjeđa, s ljevkastim vratom koji postupno prelazi u obod bez prstenastog zadebljanja.²⁸ One s cilindričnim, kao i one s ljevkastim vratom, ponekad mogu imati prstenastu ili trakastu ručicu koja se spaja pod obodom i na ramenu boce,²⁹ oblik vrča, ili s dvije nasuprot postavljene ručice, nalik aribalosu.³⁰ Neki primjerci s ljevkastim vratom, bez ručice ili s prstenastom ručicom, imaju naglašeno izraženu koničnu nogu.³¹ Na bočicama ili bocama, s reljefnim prikazom ljudske glave, najčešće je predstavljena glava odraslog muškarca,³² s bradom ili bez nje ili ženski lik³³ kojeg je u pojedinim slučajevima teško razlikovati od prikaza djeteta, golobradog mladića ili Meduze. Boce koje sadrže prikaz djeteta,³⁴ rijetke su, kao i one s prikazom Meduze³⁵ ili groteskno prikazane glave odraslog muškarca.³⁶

S obzirom na to da postoje brojne razlike u izvedbi spomenutih boca, bilo da se one očituju u različitoj kvaliteti, odnosno boji stakla, ili dimenzijama i obliku kao i u samom prikazu i načinu izrade, sasvim je razumljivo da su se proizvodile u različitim staklarskim središtima i da njihova proizvodnja nije bila istovremena. Proizvodnja im je, po mišljenju većine autora, započela u I. st. n. e. na Orijentu, točnije u Siriji (Sidon),³⁷ nešto kasnije proizvodile su se i u Egiptu (Aleksandrija),³⁸ a po mišljenju pojedinih autora, u kasnijim stoljećima, ovaj istočnjački oblik proizvodio se i u staklarskim radionicama širom rimskog carstva.³⁹ Kefalomorfne boce posebno

26 C. ISINGS, o. c., sl. 78 a, str. 93; Glass from the ancient world, o. c., br. 288, str. 145; M. BUCOVALA, o. c., tip XX, br. 58, str. 53.

27 MORIN-JEAN, o. c., forma 120, str. 153; O. DOPPELFELD, o. c., grupa 2.4.3., br. 16, 17, grupa 3.4., br. 44, 45; S. H. AUTH, o. c., br. 74, 75, str. 74, 75, br. 340, 341, str. 200, 201; P. LA BAUME, o. c., T 10, 2, 3, 4, T 11, 1, 3; Glass from the ancient world, o. c., br. 279, 281—287, 289—290, str. 141—145; Trois millénaires l'art verrier... o. c., br. 96, str. 65; G. MARIACHER, o. c., br. 19, 20, str. 20, 21; R. SUNKOVSKI, o. c., sl. 31 a; Ö. VESSBERG, Pl. VIII, 10, 11.

28 Glass from the ancient world, o. c., br. 291—293, str. 147; O. DOPPELFELD, o. c., br. 46, grupa 3.4., str. 45 i dalje; MORIN-JEAN, o. c., forma 121, str. 153, 154, i forma 122, str. 155.

29 K. GOETHERT-POLASCHEK, o. c., forma 159; O. DOPPELFELD, o. c., br. 45, grupa 3.4., str. 45; S. H. AUTH, o. c., br. 342, str. 201; Glass from the ancient world, o. c., br. 279, 282, str. 141—143; MORIN-JEAN, o. c., forma 122, str. 155, sl. 210.

30 Glass from the ancient world, o. c., br. 289, 290, str. 145; Trois millénaires d'art verrier... o. c., br. 96, str. 65; O. DOPPELFELD, o. c., br. 17, grupa 2.4.3., br. 44, grupa 3.4.

31 O. DOPPELFELD, o. c., br. 46, grupa 3.4.; MORIN-JEAN, o. c., forma 121, str. 153, 154, sl. 208; K. GOETHERT-POLASCHEK, o. c., forma 159.

32 Trois millénaires d'art verrier... o. c., br. 96, str. 65; R. SUNKOVSKI, o. c., str. 18, 25, sl. 31 a; M. BUCOVALA, o. c., tip XX, br. 58, str. 53; S. H. AUTH, o. c., br. 74, 75, 77, str. 74, 75, br. 340—342, str. 200, 201; O. DOPPELFELD, o. c., grupa 2.4.3., br. 16, 17, str. 32, grupa 3.4., br. 45, 46, str. 44; MORIN-JEAN, o. c., forma 120, str. 153, sl. 206, forma 121, sl. 208, str. 154; Glass from the ancient world, o. c., br. 279—290, str. 141—146.

33 M. JACOB, o. c., br. 2, str. 49, 50; K. NICOLAOU, o. c., br. 11, str. 128—130; sl. 100, M. C. CALVI, o. c., br. 256, str. 104, 105, T 16, 6.

34 Glass from the ancient world, o. c., br. 294, str. 147, sl. 38; B. D. HARDEN, o. c., str. 193, 214, tabla XVIII, br. 629; V. PAŠKVALIN, o. c., str. 32, T I, 1.

35 G. Mariacher, o. c., br. 19, 20, str. 20, 21; V. Paškvalin, o. c., str. 32, T I, 1 (?); K. GOETHERT-POLASCHEK, o. c., forma 158; Meduza u reljefu javlja se na poligonalnim bočicama (vidi: MORIN-JEAN, o. c., forma 119, str. 152—153, sl. 205), kao i na malim okruglim staklenim pločicama (vidi: Trois millénaires d'art verrier, o. c., br. 38, str. 37, 38).

36 O. DOPPELFELD, o. c., br. 44, grupa 3.4., str. 44; MORIN-JEAN, o. c., forma 113, str. 115, sl. 209; Glass from the ancient world, o. c., br. 292, 293.

37 Veoma srodne boce bocama u obliku reljefne ljudske glave, predstavljaju sjedeći lik majmuna koji svira (s y r i n x). Vidi kod: O. DOPPELFELD, o. c., sl. 47; MORIN-JEAN, o. c., forma 123, str. 157, sl. 211; K. GOETHERT-POLASCHEK, o. c., forma 160.

38 Glass from the ancient world, o. c., str. 143 i dalje; Ö. VESSBERG, The Swedish Cyprus Expedition, IV, 3 (1956 — The Hellenistic and Roman Period in Cyprus, the Glass), str. 203, sl. 49-9, 10; A. KISA, o. c., str. 753; A. CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ, Pregled i razvitak rimskog stakla u Crnoj Gori, Arheološki vestnik, XXV, Ljubljana, 1974, str. 176; B. FILARSKA, Szklia starozytna, 1966, T XVIII, 3, br. 87 (A. Cermanović-Kuzmanović, bilj. 9); P. La BAUME, o. c., grupa C 12—C 14;

38 A. CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ, o. c., bilješka 9 (B. FILARSKA).

39 A. CERMANOVIĆ-KUZMANOVIĆ, o. c., str. 176, i bilješka 9 — B. FILARSKA.

su bile omiljene u Galiji u 3. i 4. st. n. e.⁴⁰ Senjski primjerak kefalomorfne staklene boce najvjerojatnije potječe iz Galije.⁴¹

Kao što same okolnosti nalaza senjske staklene boce (inhumirani skelet, arhitektura groba i istraženi dio nekropole),⁴² upućuju na to da se ne radi o ranocarskom ukopu, to isto potvrđuje i komparativni stakleni materijal. Komparativno tipološkom metodom, na temelju nekoliko elemenata, senjsku bocu moguće je datirati na kraj 3. ili u 4. st. n. e. Premda je, kao i ostale boce ovog tipa, puhana u kalupu, među komparativnim materijalom ne nalazi se identičan primjerak. Naime, ni jedan primjerak staklenih boca s reljefnim prikazom ljudske glave koji potječe iz 1. i 2. st. (neznatan broj je onih iz 3. st.) nije veći od 10 cm.⁴³ Primjerci kojima visina iznosi oko 15 cm, kao što je slučaj i sa senjskom bocom, potječu sa kraja 3. do u 4. st. n. e.,⁴⁴ dok velike boce (od 19 do 26 cm), koje imaju visoku izrazito koničnu nogu ili ponekad trakastu ručicu spojenu pod obodom i na ramenu boce, potječu iz 4. st. n. e.⁴⁵ Izrazito ljevkasti vrat senjske boce, koji se postupno širi prema otvoru, karakteristika je kefalomorfnih boca visine oko 15 cm, odnosno onih primjerala koji se datiraju na kraj 3. do u 4. st.⁴⁶ Nalazimo ga, iako rijetko, i na velikim bocama iz 4. st. Daljnji element za dataciju senjske boce jest sam reljefni prikaz glave i donekle kvaliteta i boja stakla kao i način izrade. Naime, lik djeteta moguće je sigurnije pretpostaviti na svega tri staklene boce, također datirane u 3. do 4. st.⁴⁷ (jedna od njih u 2—3. st.). Iako kvaliteta i boja stakla ponekad mogu biti sigurniji element za dataciju staklenog pribora, u ovom slučaju samo donekle potvrđuju iznesenu dataciju, kao i neminovčan način izrade.⁴⁸ Dakle, iz svega proizlazi da je staklena boca oblika reljefne glave djeteta iz Senja prijelazni oblik ka velikim bocama iz 4. st. i da je treba datirati na kraj 3. do u 4. st. n. e.

Da je senjska boca, odnosno grob u kojem je ona nađena, pripadala rano-kršćanskoj nekropoli, temeljila bi se na nekoliko činjenica. Do sada otkriveni grobovi na toj nekropoli skeletni su i bar za sada bez ikakvih priloga, izuzev staklene boce s reljefnim likom djeteta.⁴⁹ Toj senjskoj staklenoj boci s reljefnim prikazom dječje glave, pridružuje se i druga kefalomorfna boca (najvjerojatnije s likom djeteta), nađena u Jajcu, također u dječjem inhumiranom grobu koji je pripadao kasnoantičkoj nekropoli, na kojoj je ustanovljena grobnica sa svodom.⁵⁰ Zato je moguće pretpostaviti da su takve boce krajem 3. i u 4. st. imale kultno-ritualni ili neki simbolički karakter, kao što su to, nema sumnje, imale staklene boce s reljefnim prikazom Meduze u 1. i 2. st.⁵¹ Toj pretpostavci ide u prilog i to što je u Karanisu nađena jedna takva kefalomorfna boca koja je na bazi imala reljefni Kristov monogram.⁵²

40 MORIN-JEAN, o. c., str. 153—156, forma 120—122; K. GOETHERT-POLASCHEK, o. c., forma 158—160.

41 To se da pretpostaviti po boji i kvaliteti stakla, dimenzijama, kao i po ljevkastom vratu bez prstenastog zadebljanja.

42 Vidi bilješku 1.

43 Vidi bilješku 20 i 21.

44 Vidi bilješku 22 (druga grupa).

45 Vidi bilješku 22 (treća grupa).

46 Vidi bilješku 28. Takav vrat odgovara i srodnim bocama s prikazom sjedećeg majmuna koji svira siringu (vidi bilj. 36 — dodatak), kao i drugim trbušastim bocama tog vremena.

47 Vidi bilješku 34.

48 Raniji primjerci većinom su od tamnih boja stakla i s minucioznom izradom detalja.

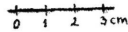
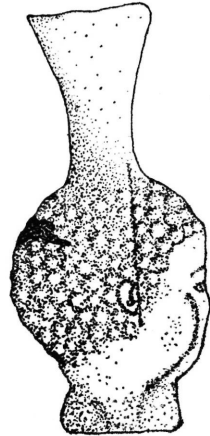
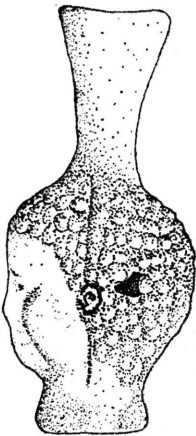
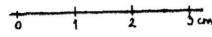
49 A. GLAVIČIĆ, o. c., grob 1—13.

50 V. PASKVALIN, o. c., grob A i grob C, str. 30. i 35.

51 Vidi bilješku 35.

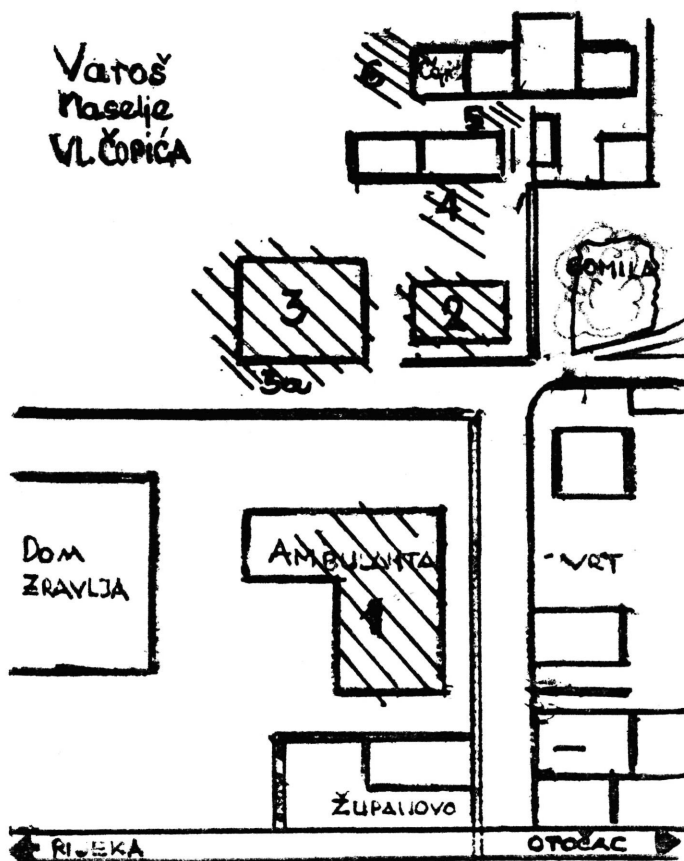
52 D. B. HARDEN, o. c., br. 629, str. 214, PL XVIII.

T.III

Tipološki gledana, boca iz Karanisa ne bi se smjela datirati poslije kraja 3. do u rano 4. st. Kristov se monogram, istina, javlja i na koncu 4. i u prvim godinama 5. st., kao i na srednjovjekovnom staklenom materijalu,⁵³ ali na drugim tipovima staklenog pribora. Kristov monogram nije nepoznat ni na antičkom staklenom materijalu našeg dijela obale, jer je ustanovljen na jednom staklenom predmetu koji je pronađen u Bribiru, antičkoj Varvariji.⁵⁴

Na kraju, staklena boca s reljefnim prikazom dječje glave, koja se datira na kraj 3. ili u 4. st., a vjerojatno je importirana iz Galije, govori o tome da smo po svemu sudeći na tragu starokršćanske nekropole koja bi ujedno bila i prva takve vrsti u Senju. Ovu pretpostavku, koju iznosim s razumljivim rezervama, trebala bi rasvijetliti buduća zaštitna ili sistematska arheološka istraživanja.⁵⁵

Sl. 25a — Skica, šrafi-rana mjesta označuju nalaze kasnoantičkih — starokršćanskih grobova otkrivenih u predjelu Varoš — Čopićevo naselje (Senj 1913—1980); 1 ambulanta, 2 kuća Jure Lončarića, 3 kuća i 3a dvorište Prpić Ivica, 4 cisterna Tomljanović Mile, 5 cisterna Jove Čopića i drvarnica kuće obitelji Čopić

⁵³ MORIN-JEAN, o. c., str. 193; D. B. HARDEN, o. c., str. 214, bilj. 1.

⁵⁴ Nije objavljen; Nije mi poznata forma. O tom staklenom predmetu usmeno je izložio M. SUIĆ na Okruglom stolu o knjizi M. Suića, 11. svibnja 1982. na Filozofskom fakultetu u Zadru.

⁵⁵ Na ovom mjestu srdačno se zahvaljujem prof. Anti Glavičiću na pozivu za suradnju, na pruženim iscrpnim podacima i ustupanju građe za objavu. Također se iskreno zahvaljujem Nidiji Razmilić na crtežima koji su priloženi uz ovaj članak.

SUMMARY

At the location called Varoš, precisely Dolac, in the town of Senj, in 1978. and 1979. the protective archeological investigations were undertaken at the occasion of laying of a foundation for Ivica Prpić house and a cisterne. There were found the thirteen skeleton graves with the grave architecture, made of unsymmetrical stone blocks with or without the use of the mortar. Of all the graves, only one had a burial object, the glass bottle with the relief shape of a human head, actually that of a child.

Up to now, the glass bottle with the relief shape of a child's head is the unique find from the group — graves on the explored part of the necropolis. It has been made of a rather thin, pale, yellowish-green glass. Its height is 15.5 cm, diameter of a base is 4.4 cm to 5 cm, that of a body is 7.3 cm, and 4.5 cm is the diameter of a base is 4.4 cm to 5 cm, that of a body is 7.3 cm, and 4.5 cm is the head e.g. the body of the bottle with a funnel — shaped neck which gradually spreads towards the rim. The rim of the hole is irregularly circled without the ringed thick edge.

The face of the child is oval with great distinct eyes, flat wide nose and slightly relief lips (upper lip being stronger). On both sides of the face, where the two parts of the mould join, the ears are visible in a shallow relief. The hair is shown in the manner of the grains of the grape, imitating the curls of a hair.

As the circumstances about the finding of the glass flask from Senj (e.g. buried skeleton, the grave architecture and the still explored part) do not indicate the early Empire necropolis, the same facts have been derived from the comparative glass materials. Although this bottle is being mould-blown, such as the other bottles of this type, we do not find identical bottle elsewhere, and by means of comparatively — typological method, taking a few elements, this bottle may be dated at the end of 3rd or 4th cent. A. D. Probably it was imported from the Gauls where the head-flasks were favourite in 3rd and 4th cent. A. D.

According to the circumstances of this find and the bottle analogue to this, from the child grave in Jajce (the arched tomb found beside) and the child head-flask from Karanis, accompanied with Christ monogramme, it is possible that our bottle was used for a certain cult or ritually symbolic occasions.

In our case this find presents the probable trace of an old christian necropolis, what would be in the same time the first of that kind in Senj. This hypothesis which I bring to light, with understanding reserve, should be cleared by future protective or systematic archeological researches.

translation by
Irena Fadić